

Adopties uit Korea

tussen 1970 en 2004

Project Historie & Roots

Ieder kind heeft recht op een thuis

In samenwerking met de Universiteit Leiden

Inhoudsopgave

Voorwoord	3	5.3 Star of the Sea tehuis	11
Introductie	5	5.4 Kyonggi Social Service Centre	11
Deel 1 Zuid-Korea van 1970–2004	6	5.5 Choong Hyan Baby Home	11
1 Omstandigheden in het land	6	5.6 Church Social Service Choong Nam	11
1.1 Koreaanse geschiedenis	6	5.7 Good Shepherd Convent	11
1.2 Economie	6	6 Wet- en regelgeving	11
2 Gezinsleven en cultuur	6	6.1 Internationale wet- en regelgeving	11
2.1 Families	6	6.2 Koreaanse wet- en regelgeving	11
2.2 Echtscheiding	7	6.3 Nederlandse wet- en regelgeving	12
2.3 Werk en scholing	7	7 Adoptieprocedures	12
2.4 Geboortebeperking	7	7.1 Procedurele gedeelte Nederland	12
2.5 Vondelingen	8	7.1.1 Voorbereiding	12
2.6 Namen	8	7.1.2 Voorstel en matching	13
Deel 2 Zuid-Korea en adoptie	9	7.1.3 Na de adoptie	13
3 Begin van adopties uit Zuid-Korea	9	7.1.4 Nazorg	14
3.1 Verenigde Staten	9	7.2 Procedurele gedeelte Korea	14
3.2 Nederland	9	7.2.1 Reizen naar Nederland	15
4 Betrokken organisaties	9	7.2.2 Documenten	15
4.1 Nederland	9	7.2.3 Achtergrondverhalen	17
4.2 Korea	9	Deel 3 Adoptiestop en huidige situatie	18
5 Tehuizen	10	8 Huidige situatie	18
5.1 KSS-huis	10	8.1 Afbouw van het contact	18
5.2 Nam Kwang Children's home	11	8.2 Arierang	18
		8.3 YWCA	18
		8.4 Roots	19
		Referenties	20

Voorwoord

Wereldkinderen bemiddelt voor interlandelijke adopties sinds 1971. In de loop der tijd is er veel veranderd en met de kennis van nu weten we dat bepaalde handelswijzen en procedures in het verleden niet toereikend waren, vergeleken met de huidige standaard en regelgeving. Dit leidt tot vragen van geadopteerden, media en anderen die betrokken waren bij interlandelijke adopties in de beginjaren van Wereldkinderen.

Er is grote belangstelling voor de manier waarop adopties in het verleden gedaan werden, maar de kennis over de context van en procedures voor adopties in het verleden is beperkt en verspreid. Veel van deze kennis gaat in de loop der jaren verloren als deze niet wordt gedocumenteerd. Wereldkinderen is daarom in 2017 begonnen met het project *Historie en Roots*, om de beschikbare informatie te verzamelen.

Doel en methode

Doel is het onderzoeken van de geschiedenis en de context van interlandelijke adoptie in de periode 1970-2000. In een rapport per land waaruit meer dan 200 kinderen zijn geadopteerd naar Nederland wordt de sociale, economische en culturele context ten tijde van de adopties beschreven. Ook wordt

ingegaan op specifieke adoptieprocedures en -wetgeving in deze landen. De informatie is verzameld met behulp van archief- en literatuuronderzoek en door middel van interviews met oud-bestuurders, contactpersonen in het buitenland, (oud-)medewerkers van adoptieorganisaties en overige betrokkenen.

We realiseren ons goed dat hiermee niet alle vragen worden beantwoord. Er is bijvoorbeeld niet altijd meer een contactpersoon in het buitenland te traceren. En de informatie is van algemene aard, de rapporten gaan niet in op individuele situaties. Wel hopen we met deze publicatie de beschikbare kennis over context en procedures vast te leggen voor de toekomst.

We danken alle geïnterviewden en anderen die hebben meegewerkt voor het royaal delen van hun kennis. In het bijzonder willen we Froukje Zwaga bedanken voor het opzetten van het project en de studenten van de Universiteit Leiden voor de uitvoering ervan.

Jeroen Jansen, directeur Wereldkinderen

Inleiding

Korte samenvatting geschiedenis adoptie in Nederland

In 1956 werd de eerste Nederlandse adoptiewet van kracht, bedoeld voor binnenlandse adoptie. Vanaf de jaren 60 werden er ook interlandelijk kinderen geadopteerd, vooral binnen Europa. De ouders waren in eerste instantie pleegouders en konden hun kind via de vreemdelingenwetgeving aanmelden bij de plaatselijke politie. Na een jaar kon bij de rechtbank het verzoek worden ingediend om de adoptie naar Nederlands recht uit te spreken. In 1974 kwam er een aangepaste adoptiewet die gold voor alle zendende landen, ook landen buiten Europa.

Adoptie van kinderen buiten Europa kwam op gang na een oproep van de schrijver Jan de Hartog in 1967. Na de Korea-oorlog verkeerden kinderen van Amerikaanse vaders en Koreaanse moeders in een onmenselijke positie. De Hartog riep op tot adoptie van deze kinderen. Duizenden mensen gaven aan deze oproep gehoor en het aantal adoptiekinderen nam sterk toe. Er kwamen vooral veel kinderen uit Zuid-Korea, Indonesië, India, Colombia en Bangladesh. In 1980 bereikte het aantal buitenlandse adoptiekinderen met bijna 1600 kinderen een hoogtepunt.

In 1989 werd de Wet Opnemings Buitenlandse Kinderen voor Adoptie (WOBKA) van kracht. Met deze wet werd onder andere een vergunningstelsel ingevoerd. Alleen adoptieorganisaties die door het Ministerie van Justitie waren erkend, mochten nog bemiddelen bij adopties.

In 1993 werd het Haags Adoptie Verdrag door 66 landen ondertekend. Het verdrag werd in Nederland geratificeerd in 1995. Een belangrijk uitgangspunt in dit verdrag is dat kinderen het beste in een gezin kunnen opgroeien, bij voorkeur in het eigen land en met de eigen cultuur. Alleen als kinderen niet bij hun biologische ouders kunnen opgroeien en er in het land van herkomst ook geen adoptie- of pleeggezin kan worden gevonden, komt een kind in aanmerking voor interlandelijke adoptie. Dit wordt ook wel het subsidiariteitsbeginsel genoemd. Tot op de dag van vandaag wordt de praktijk van adoptie bepaald door het Haags Adoptieverdrag.

Om een kind te mogen adopteren, was vanaf het begin van de interlandelijke adopties een beginseltoestemming van de Raad voor de Kinderbescherming nodig. Alleen met een beginseltoestemming was, en is, het mogelijk om een kind op een legale wijze te adopteren. De voorbereiding van adoptieouders was lange tijd beperkt. Pas met de WOBKA van 1989 werd de voorbereiding via de Stichting Adoptievoorzieningen verplicht gesteld.

Als adoptieouders een beginseltoestemming hadden, konden ze een adoptie regelen met behulp van een bemiddelingsorganisatie. Er zijn in de loop der jaren tientallen kleine en grotere bemiddelingsorganisaties geweest. Een grote bemiddelingsorganisatie was het Bureau Interlandelijke Adoptie (BIA), dat in 1975 ontstond als een gevolg van een fusie van Stichting Interlandelijke Adoptie (SIA), de interlandelijke tak van de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP) en de adoptietak van Wereldkinderen. Een andere grote bemiddelingsorganisatie was de Vereniging Buitenlandse Adoptie Noord-Nederland (BANND), die voornamelijk voor Sri Lanka en Indonesië bemiddelde. In 1995 werd de vereniging opgeheven en ging deze op in Wereldkinderen. In 1980 werd de stichting Kind en Toekomst opgericht, een grote adoptieorganisatie die nog steeds bestaat. Van 1979 tot 2009 bestond stichting Foundation Life Adoption Service and Happiness (FLASH), die vooral bemiddelde bij adopties vanuit Sri Lanka. In 1989 werd stichting Meiling opgericht, die vooral voor adopties vanuit China bemiddelde.

Naast deze bemiddelingsorganisaties zijn er nog vele kleinere organisaties actief geweest. Adoptieouders konden ook via privé-contacten een kind adopteren, dit werd zelfdoenerschap genoemd. Zelfdoeners reisden zelf naar de landen af, legden en onderhielden contacten zelfstandig en doorliepen procedures met lokale hulp. Vanuit bemiddelingsorganisaties was er veel kritiek op zelfdoeners.

Voor een uitgebreid overzicht van de geschiedenis van adoptie in Nederland verwijzen wij naar het boek van René Hoksbergen uit 2012: 'Kinderen die niet konden blijven: Zestig jaar adoptie in beeld'.

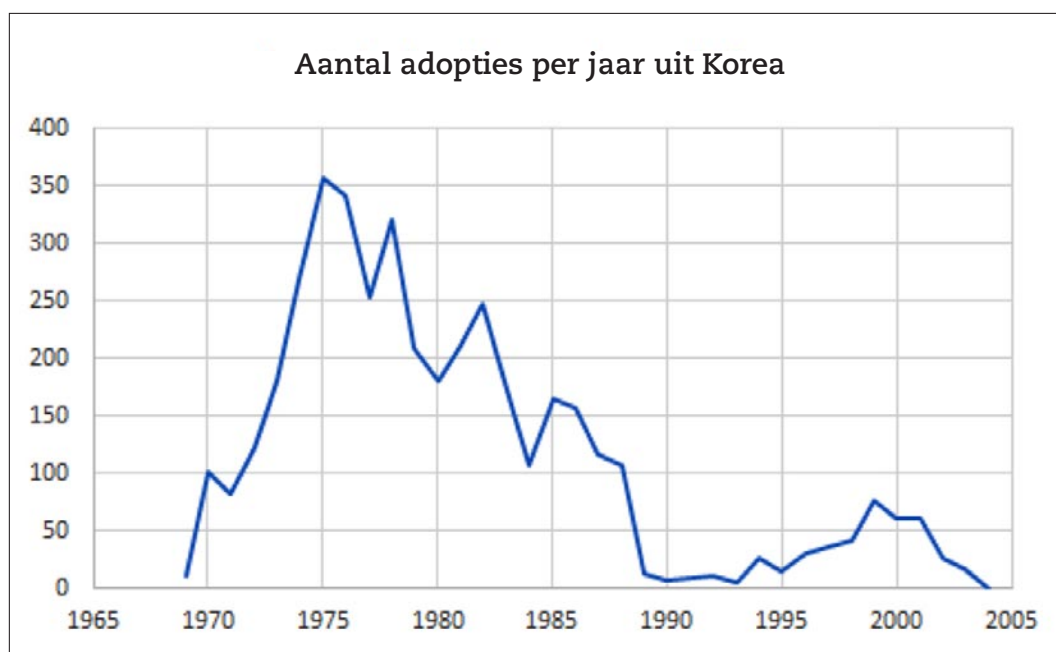
Introductie

Interlandelijke adoptie vanuit Zuid-Korea is op gang gekomen na het einde van de Korea-oorlog in 1953. In het begin betrof het met name kinderen van Amerikaanse soldaten en Koreaanse moeders. Vooral naar de Verenigde Staten werden veel Koreaanse kinderen geadopteerd.¹ Eind jaren 60 kwam ook de adoptie van Koreaanse kinderen naar Nederland op gang. In de loop der jaren zijn er ruim 4000 Koreaanse kinderen naar Nederland geadopteerd.² Een overzicht van het aantal adopties per jaar naar Nederland is te vinden in de onderstaande grafiek. Dit aantal is slechts een klein deel van alle Koreaanse geadopteerden op de wereld. Officiële statistieken van het Ko-

reaanse Ministerie van Gezondheid en Welzijn laten zien dat er tussen 1953 en 2004 meer dan 150.000 Koreaanse kinderen interlandelijk zijn geadopteerd.¹

In dit rapport zal de focus liggen op de periode tot 1988, het jaar waarin Korea de Olympische Spelen organiseerde. Dit was een keerpunt in de adopties. Op het vervolg van de adopties tot de adoptiestop zal beknopter worden ingegaan.

Als in het rapport gesproken wordt over 'Korea' wordt daar Zuid-Korea mee bedoeld.

1 Comforting an orphaned nation. Hübinette, 2005

2 Boek Hoksbergen, 2012

Deel 1 Zuid-Korea van 1970–2004

1 Omstandigheden in het land

1.1 Koreaanse geschiedenis

Volgens de legende begint de Koreaanse geschiedenis in 2333 v. Chr met de stichting van het rijk van Choson door godenzoon Tangun.³ In de loop der eeuwen werd het gebied meerdere keren binnengevallen door buurlanden, met name Japan en China.⁵ De capitulatie van Japan in 1945 maakte een einde aan het kolonialisme in Korea.³ In 1948 werd de Republiek Korea uitgeroepen. Syngman Rhee werd de eerste president. In 1950 begon echter een Koreaanse burgeroorlog, die in 1953 beëindigd werd met een wapenstilstand. Korea werd verdeeld in een Noordelijke en een Zuidelijke zone. De geschiedenis van Zuid-Korea na 1953 wordt gekenmerkt door grote politieke en sociale onrust, staatsgrepen, corruptie en dictators. Verschillende presidenten, met dictatoriale bevoegdheden, wisselden elkaar af. In 1979 brak een periode aan van politieke liberalisering, ook wel de 'lente van Seoul' genoemd. Deze opstand werd in 1980 door het leger neergeslagen. Hierbij vielen honderden doden. In 1988 organiseerde Zuid-Korea de Olympische Zomerspelen. Dit betekende een omslag in het land. De democratisering werd steeds verder doorgevoerd. Daarnaast vonden er ook allerlei economische hervormingen plaats, waarover hieronder meer.

1.2 Economie

Lange tijd was er sprake van grote armoede in Korea. In 1956 was Zuid-Korea het dertiende armste land ter wereld met een inkomen per hoofd per jaar van 70 Amerikaanse dollars.³ Er was echter een ongelijke verdeling, waardoor een groot deel van de bevolking het nog slechter had. Droogte was in Korea een jaarlijks terugkerend probleem, waardoor oogsten mislukten.⁵ In 1962 voerde president Park Chung-Hee een planeconomie in. Het doel was vooral het herstel en de verdere uitbouw van infrastructuur en de energiesector door een hogere kolenproductie.³ Dit waren de basisvoorwaarden voor de start naar een echte industriële ontwikkeling. Het plan werd succesvol afgesloten en direct gevolgd door een nieuw plan dat liep van 1967 tot 1971. Het doel van dit plan was vooral de systematische opbouw van een lichte exportgerichte industrie van met name textielwaren, schoenen en elektronica, bestemd voor de Japanse en Amerikaanse markten. In korte tijd werd Zuid-

Korea een van de landen die een industriële ontwikkeling had doorgemaakt en een belangrijke plaats innam op de wereldmarkt. De buitenlandse schuld was echter enorm en de gemiddelde levensstandaard was laag, ondanks het hoge bruto nationaal product. Ook het systeem van sociale voorzieningen was naar Nederlandse maatstaven minimaal.⁶ Een gezin kwam vooral in financiële moeilijkheden als het inkomen van de kostwinner wegviel door bijvoorbeeld ziekte, invaliditeit, werkloosheid of overlijden. Als een gezin geen hulp kreeg van familie, was er weinig uitzicht op verbetering.

2 Gezinsleven en cultuur

2.1 Families

Familie was voor Koreanen heel belangrijk.⁷ Voor een Koreaan bood familie absolute veiligheid en iedereen die niet tot de familie behoorde, werd met de nodige voorzichtigheid benaderd.⁴ In Korea nam het confucianisme een belangrijke plek in. Confucius heeft vijf 'heilige' relaties voorgeschreven: die tussen de koning en zijn minister, de vader en zijn zoon, de man en zijn vrouw, tussen oudere en jongere broers en tussen twee vrienden. Alleen de laatste verhouding is gebaseerd op gelijkwaardigheid.³ De andere relaties zorgden voor een hiërarchie, waarin bovenaan de vorst stond, waaraan iedere familie gehoorzaamheid en eerbied verschuldigd was. De vader was de autoriteit in het gezin. De vrouw was ondergeschikt aan de man, het kind was ondergeschikt aan zijn ouders, de jongere was ondergeschikt aan de oudere en het meisje was ondergeschikt aan haar broers.⁴ Zo kende iedereen zijn plaats. Ondanks de hiërarchische verhoudingen bestond er in Koreaanse families een sterke emotionele band en grote saamhorigheid.⁵ Omdat de vader de autoriteit in het gezin was, was hij ook verantwoordelijk voor het welzijn van zijn familieleden.⁴ Als de vader overleed of niet in staat was zijn familie te onderhouden, kreeg de oudste zoon die verantwoordelijkheid.⁵ Het traditionele Koreaanse gezin was groter dan het gemiddelde Europese gezin. Op het platteland, maar vaak ook in de stad, bestond het gezin uit grootvader en grootmoeder met hun ongehuwde kinderen en hun gehuwde oudste zoon en diens vrouw en kinderen.⁴ Eventuele andere zonen gingen na hun huwelijk ergens anders wonen, de dochters gingen als ze trouwden bij hun echtgenoten wonen.

³ Zuid-Korea, Novib Landenmappen, 1987

⁴ Wereldkinderenmagazine 1978 - 2

⁵ Na een lange reis, 1976

⁶ Verlaten kinderen in Zuid-Korea

⁷ Korea: voor wie wil weten, 1991

Gezichtsverlies was een van de ergste dingen die een Koreaan kon overkomen.⁸ Als een meisje ongehuwd zwanger werd, werd dat door de familie ervaren als een smet op de familie-eer. De vrouw voelde zich dan vaak genooddaakt afstand te doen van haar kind, omdat ze anders werd verstoten. De positie van de vrouw was over het algemeen moeilijk in Korea. Een vrouw was er ten dienste van de man. Zij moest hem kinderen baren, liefst zonen. Vanwege de hoge kosten die het trouwen van een dochter met zich meebracht, konden ouders zich niet veel dochters veroorloven.⁵ Dit kon een reden zijn waarom meisjes werden afgestaan. Zoons daarentegen waren belangrijk omdat ze de familie in stand hielden en zorg droegen voor de rituele voorouderverering.⁷

Bloedverwantschap strekte zich uit tot de neven van vaderszijde tot de negende graad, neven van moederszijde tot de tweede graad en de kinderen van tantes van vaders- en moederszijde.⁵ Al deze bloedverwanten werden beschouwd als afstammelingen van dezelfde stamboom. Huwelijken tussen bloedverwanten waren niet toegestaan. Het kon daardoor voorkomen dat ouders wilden trouwen, maar dat niet mochten omdat ze dezelfde voorouder hadden. Dit kon meespelen bij het afstaan van een kind.⁷

2.2 Echtscheiding

In de jaren 80 was een toename te zien van het aantal echtscheidingen in Korea. Bij de traditionele echtscheiding waren er zeven redenen voor een man om zijn vrouw te verlaten. Alle redenen lagen in de vrouw: het onvermogen een zoon te baren, ongehoorzaamheid aan de schoonouders, praatziekte, diefstal, jaloezie, chronische ziekte en overspel.⁶ De echtscheiding werd gecontroleerd door rechters, die een eis tot echtscheiding ook konden afwijzen. Voor de vrouw waren er geen gegronde redenen om een echtscheiding aan te vragen.

Na de Japanse bezetting veranderde de echtscheidingswet. Echtscheiding werd mogelijk in onderlinge overeenstemming, mits er een schriftelijke verklaring door beide partners werd overlegd, die ook ondertekend moest zijn door twee getuigen. Ook werden een aantal redenen vastgesteld op grond waarvan een eis tot echtscheiding kon worden ingediend. Dat waren overspel, kwaadwillige verlating, mishandeling door de partner of één van diens familieleden, mishandeling van een kind uit het huwelijk door de partner en onbekendheid met de staat van leven en dood van de partner gedurende drie jaar.

Bij de scheiding verloor de moeder de ouderlijke macht. De vader behield de zeggenschap over de kinderen. Hij mocht ook beslissen of de moeder de kinderen mocht blijven verzorgen.

Bij een echtscheiding konden er redenen zijn om afstand van de kinderen te doen. Als de vader niet meer voor de kinderen kon zorgen en de moeder ook niemand had om op terug te vallen, kon de situatie financieel en sociaal uitzichtloos zijn. Als de vader alle macht naar zich toe trok, maar zelf niet in de gelegenheid was voor de kinderen te zorgen, kon hij ook beslissen afstand van de kinderen te doen. Het kon ook voorkomen dat hij alleen de jongens of de oudste zoon wilde houden en de andere kinderen in de steek liet. Met ingang van 1 januari 1984 was het afstaan van de kinderen door de vader echter niet zomaar meer mogelijk; als kinderen na een echtscheiding voor adoptie werden afgestaan, moesten zowel de vader als de moeder hiervoor toestemming geven.

2.3 Werk en scholing

In Korea werd veel gewerkt, het land kende de langste werkweek ter wereld, met begin jaren 90 een gemiddelde van 54,4 uur per week.⁷ Hierbij was wel een groot verschil tussen handarbeiders en hoofdarbeiders. Vanwege armoede moesten mannen en vrouwen vaak allebei werken. Kinderen werden dan vooral verzorgd door de grootmoeder, jonge tantes of zussen.⁵

Scholing was in Korea heel belangrijk. Dit had te maken met het Confucianisme, waarin men er vanuit gaat dat iemand als mens meer betekenis heeft naarmate hij meer geleerd heeft.^{7,9} Een opleiding en daarmee een goede baan betekende een bestaan waarin je aanzien genoot. Om op een school te worden toegelaten, was inschrijving in een familieregister noodzakelijk.^{5,7} Pasgeboren Koreanen werden bijgeschreven in het familieregister. In het register werden alleen kinderen opgenomen die binnen het huwelijk waren geboren.⁶ Een onwettig kind hoorde niet bij de familie en had geen familieregistratie. Daarnaast was het ook de bedoeling dat er officieel geboorteaangifte werd gedaan. Het kind moest echter ook onder de naam van zijn vader geregistreerd worden. Als de vader onbekend was of het kind niet erkende, had het kind geen geboortebewijs. Naast problemen met toelating op scholen leverde dat ook problemen op bij het sluiten van een huwelijk of bij andere officiële gelegenheden. Onwettige kinderen bestonden officieel niet, hadden geen kansen op een normaal bestaan in Korea, en kwamen hierdoor aan de rand van de samenleving terecht.

2.4 Geboortebeperving

Zuid-Korea was een dichtbevolkt land. Aan het einde van de jaren 50 nam de bevolking toe met 3% per jaar.⁶ Om te voor-

5 Na een lange reis, 1976

6 Verlaten kinderen in Zuid-Korea

7 Korea: Voor wie wil weten, 1991

8 Wereldkinderenmagazine 1983 - 3

9 Interview Liesbeth Graatsma, 2019

komen dat de bevolking te veel zou groeien werden campagnes voor geboortebeperking gevoerd. Die werden vooral gevoerd door voorlichting op scholen te geven: 'Stop at two and raise them well'. In de jaren 80 telde Zuid-Korea ongeveer 40 miljoen inwoners en was de bevolkingstoename afgenomen tot 1,6% per jaar. Deze toename zou uiteindelijk leiden tot een bevolking van 71 miljoen mensen in 2050. In 1983 werd daarom begonnen met propaganda voor het één-kind-gezin. Met behulp van belastingmaatregelen, gratis abortus en extra vrije dagen bij sterilisatie, probeerde men dit ideaal te bereiken.

Abortus werd in 1973 legaal in Korea.¹ Formeel was dat alleen het geval wanneer een zwangere vrouw of haar echtgenoot aan een bepaalde erfelijke aandoening of overdraagbare ziekte leed, wanneer de zwangerschap het gevolg was van incest of verkrachting en wanneer de zwangerschap de gezondheid van de moeder in gevaar bracht. Illegale abortussen kwamen veel voor en werden zelfs uitgevoerd tot in de laatste maand van de zwangerschap. Een zuster van de Good Shepherd Sisters, een klooster in Korea, vertelt hierover in een van de Wereldkinderenmagazines dat kinderen soms bleven leven bij een poging tot abortus.¹⁰ Daarna werd 48 uur afgewacht of het kind in leven zou blijven. Hierna werd het kind bij de zusters ondergebracht. De zusters probeerden wat te doen aan deze termijn. Als ze het kind gelijk na de mislukte abortus mochten opvangen, zouden de overlevingskansen veel groter zijn. Zij voerden ook acties tegen abortus en gingen naar scholen om voorlichting te geven.¹¹

2.5 Vondelingen

Kinderen konden door een familielid naar een kindertehuis worden gebracht. Het kwam echter ook voor dat kinderen te vondeling werden gelegd.⁷ Vaak gebeurde dat op een plek waar ze snel gevonden zouden worden, zoals bij een ziekenhuis of een politiebureau. De politie bracht het kind naar het kindertehuis en probeerde de ouders terug te vinden door bijvoorbeeld op het wijkpolitiebureau een oproep op te hangen. Als binnen drie maanden niemand zich meldde, werd een (interlandelijke) adoptieprocedure in gang gezet.⁶

2.6 Namen

Het systeem van namen geven was in Korea vrij ingewikkeld.¹² De Koreaanse taal bestaat uit twee systemen: Chinese lettertekens en Hangul (Koreaanse fonetiek). Gewoonlijk bestond een Koreaanse naam uit drie Chinese lettertekens die volgens de Hangul klanken werden uitgesproken. Het eerste letterte-

ken stond voor iemands achternaam en de volgende twee voor zijn voornaam. Koreanen geloofden dat iemands naam heel belangrijk was, omdat de naam iemands toekomstige leven bepaalde. Eén letterteken van de voornaam kwam van de familiestamboom, waarin een algemeen teken voor een bepaalde generatie werd toegewezen. Dit teken was hetzelfde bij broers en zussen en neven en nichten die tot dezelfde generatie behoorden. De andere naam werd speciaal voor het kind uitgekozen en gaf een eigenschap aan die de ouders het kind toewensten.

Als van vondelingen de naam niet bekend was, werd door het tehuis een naam gegeven.⁷ Dit werd altijd volgens de Koreaanse tradities gedaan. Het kind kreeg dan ook drie namen. Soms was de vondeling al ouder en kon het kind zelf zijn naam vertellen, maar kinderen wisten hun naam niet altijd. In Korea werden kinderen namelijk vaak aangesproken met de plaats die ze in de familie innamen, bijvoorbeeld grote broer of klein zusje, in plaats van met hun voornaam.

6 Verlaten kinderen in Zuid-Korea

7 Korea: Voor wie wil weten, 1991

10 Wereldkinderenmagazine 1990 - 4

11 Interview Tineke Hendriks, 2019

12 Wat maakt Koreaanse namen zo vreemd en boeiend

Deel 2 Zuid-Korea en adoptie

3 Begin van adopties uit Zuid-Korea

3.1 Verenigde Staten

In 1953 werd het eerste kind uit Korea geadopteerd naar de Verenigde Staten.¹³ In de eerste jaren van de adopties uit Korea betrof het vooral kinderen van Amerikaanse vaders en Koreaanse moeders. Tot 1957 was 90% van de kinderen die geadopteerd werd van gemengd bloed. In 1958 nam dit aantal af naar 70% en een jaar later was het nog 40%.¹⁴ In 1970 waren vrijwel alle adoptiekinderen uit Korea volledig Koreaans. In de jaren 60 gingen steeds meer landen kinderen uit Korea adopteren, waaronder Scandinavische landen, Australië, Canada en Nederland.¹³

3.2 Nederland

Eind jaren 60 werden in Nederland in verschillende televisieprogramma's de gevolgen voor kinderen getoond van de oorlogen in Zuidoost-Azië. In februari 1967 deed de schrijver Jan de Hartog een oproep tot daadwerkelijke hulp aan de duizenden vondelingen en wees- en zogenaamd "gemengdbloedige" kinderen, die er als gevolg van de oorlogen in Zuidoost-Azië alleen voor waren komen te staan.² Kort na de oproep werd de Stichting Interlandelijke Adoptie (SIA) opgericht. In 1968 werd contact gelegd met de Korea Social Service (KSS) en in 1969 arriveerde de eerste groep adoptiekinderen in Nederland.¹⁵ In eerste instantie richtte de SIA zich op de adoptie van gemengdbloedige Koreaanse kinderen. Deze kinderen werden namelijk niet in de Koreaanse samenleving geaccepteerd. Al snel bleken deze kinderen echter te oud (de meesten waren in de jaren 50 geboren) te zijn om voor adoptie in aanmerking te kunnen komen. Er waren ook vondelingen in Korea, kinderen van ongehuwde moeders en gescheiden ouders en kinderen die uit armoede werden afgestaan.

4 Betrokken organisaties

4.1 Nederland

In 1975 werd het Bureau Interlandelijke Adoptie (BIA) opgericht. De SIA droeg het bemiddelingswerk met Korea aan dit bureau over.¹⁵ Jan van Deth werd als directeur van het BIA aangesteld met onder andere het doel om het contact met Korea te verbeteren.¹⁶ In 1987 ging het BIA verder onder de naam Wereldkinderen. In de loop der jaren zijn veel medewerkers betrokken geweest bij het contact Korea. Zij hadden als taken het geven van voorlichting aan aspirant-adoptieouders, het selecteren van gezinnen, de matching, het escorteren van kinderen en nazorg voor gezinnen.¹¹ Een van de maatschappelijk werker waar voor dit rapport mee gesproken is, is Tineke Hendriks. Zij werkte bij het BIA van 1975 tot 1981. Ook is gesproken met Liesbeth Graatsma, die van 1974 tot 2002 werkzaam was bij het BIA/Wereldkinderen.

4.1.1 Steun een kind in Korea

In 1969 werd Stichting Steun een Kind in Korea (SKK) opgericht.¹⁷ Deze organisatie werkte vanaf het begin nauw samen met het SIA. De SKK richtte zich op projecthulp. De SKK zorgde voor financiële adoptie van kinderen en subsidie van o.a. schoolprojecten. In 1986 heeft deze stichting haar werkzaamheden overgedragen aan Koreaanse organisaties.

4.2 Zuid-Korea

4.2.1 Organisaties

In Korea waren vier geautoriseerde adoptieorganisaties: Holt, Eastern, Social Welfare Society (S.W.S.) en Korean Social Service (KSS).¹⁵ De organisaties hadden onderling afspraken over de landen waarmee men samenwerkte. Adoptie was alleen toegestaan door bemiddeling van bureau tot bureau. Korea was een land waar je niet buiten de regels moest werken.⁹ Vanuit Nederland werd alleen samengewerkt met de KSS. De KSS werkte samen met de SIA (later BIA en Wereldkinderen) in Nederland, Adoptiecenter Denemarken en de Lutheran Social Service uit Minnesota, VS. De KSS hield zich naast interlandelijke adoptie ook bezig met andere projecten voor kindermishandeling.¹⁵ Deze projecten werden geheel of gedeeltelijk betaald

2 Boek Hoksbergen, 2012

11 Interview Tineke Hendriks, 2019

13 The origins of Korean adoption: Cold war geopolitics and intimate diplomacy. Kim, 2009

14 Genealogies of Korean adoption: American empire, militarization, and yellow desire. Pate, 2010.

15 Wereldkinderenmagazine 1984 - 3

15 Wereldkinderenmagazine 1984 - 3

16 Interview Jan van Deth, 2018

17 Boek Hoksbergen, blz. 64

uit de inkomsten van interlandelijke adoptie. In 1983 betaalde Wereldkinderen een bijdrage van 5600 gulden per adoptie-kind, waarvan 1750 gulden naar projecten in Korea ging.

4.2.2 Personen

Het contact in Korea verliep in het begin via Kun Chil Paik van de Korean Social Service (KSS). Kun Chil Paik was een Noord-Koreaan die naar Zuid-Korea was gevlucht.¹¹ Op zijn vlucht nam hij een aantal kinderen mee en daaruit kwam zijn betrokkenheid bij kinderen voort. Paik had de KSS rond 1965 opgericht, met als doel de verbetering van de situatie van de vele verlaten en weeskinderen in Korea.¹⁸ Paik stond bekend als een betrouwbare man met hart voor de zaak. Hij hield zich bezig met de kinderbescherming en de opvang in tehuizen organiseerde hij goed. Het was een belangrijke partner die veel te zeggen had. Hij had volledige zeggenschap over alles binnen de KSS.⁹ In 1985, tijdens een bijeenkomst in Utrecht met sponsors van stichting SKK, werd meneer Paik plotseling onwel. Een dag later overleed hij op 63-jarige leeftijd in het ziekenhuis aan een hersenbloeding.² ¹⁸ Paiks zoon volgde hem op. Paik junior was meer een zakenman dan zijn vader. Door Jan van Deth wordt hij omschreven als 'geen slecht mens, maar moeilijk toegankelijk'.¹⁶ De onderhandelingen met hem liepen stroef. Dit kon ook te maken hebben met cultuurverschillen. Het uitvoerende werk werd gedaan door Kim Young Hee. Hij was altijd al de tweede man van Paik. De rechterhand van meneer Kim was mevrouw Kim, die overigens geen familie was.⁹ In 1994 heeft meneer Kim zijn werkzaamheden bij de KSS moeten beëindigen vanwege gezondheidsredenen.¹⁹ Volgens Zef Hendriks, de opvolger van Jan van Deth, was Kim Young Hee een betrokken man, die het beste met de kinderen voor had en nauwkeurig werkte.²⁰ Het grootste deel van de informatie uit Korea was betrouwbaar, hoewel het niet zeker is dat deze 100% correct was. Soms werd er gezegd dat er geen gegevens waren, terwijl men toch het gevoel had dat die er wel waren. De Koreanen waren ondoorgrondelijk. Dit lijkt echter meer een cultuurverschil te zijn. Er was voor Wereldkinderen ook geen openheid of inzicht in de financiën. Danny Warbout, oud-bestuurslid van Wereldkinderen, geeft aan overtuigd te zijn dat de kinderen op een zuivere manier in de tehuizen terecht kwamen.²¹ Dat is ook de reden dat Wereldkinderen door bleef gaan met dit contact. Er is niet geprobeerd andere contacten in Zuid-Korea te leggen.

5 Tehuizen

In Korea waren verschillende tehuizen. Veel van deze tehuizen werden financieel gesteund door stichting SKK. Van de verschillende tehuizen zal een korte omschrijving worden gegeven.

5.1 KSS-huis

Bijna alle kinderen verbleven de laatste dagen of weken voor hun vertrek in het tehuis van de KSS in Seoul.⁷ In de beginjaren waren er een paar barakken waar de kinderen en hun verzorgsters verbleven. In het tehuis lagen in het begin soms wel 280 baby's die verwekt waren door Amerikaanse soldaten.²¹ ²² De verzorgsters waren lieve mensen, maar de baby's werden voor verschooning en voeding niet uit hun bedje gehaald; ze kregen hun flesje in hun bedje gelegd, in een soort schuimrubberen houdertje. Het werk was bijna fabrieksmatig. In 1972 werd er een nieuw en mooier kindertehuis gebouwd. Het tehuis had een opvallend blauw dak en stond daarom ook wel bekend als 'het huis met het blauwe dak'. Het gebouw bestond uit een hoofdgebouw en een aantal bijgebouwen die een speelplaats met klimrekken omsloten. In het tehuis woonden op het hoogtepunt meer dan tweehonderd kinderen. De kinderen leefden in groepjes met leeftijdsgenoten. Broertjes en zusjes zaten hierdoor niet bij elkaar in dezelfde groep. Het KSS-huis was een doorgangstehuis; alle kinderen zaten er tijdelijk. Sommige kinderen waren er alleen voor medische verzorging of omdat ze tijdelijk niet thuis konden wonen, maar de meeste kinderen zaten er voordat ze voor adoptie naar het buitenland gingen. De baby's sliepen in bedjes. Met twee of drie verzorgsters op 30 kinderen was er geen tijd om elk kind om de paar uur op te pakken en te voeden. Dit gebeurde alleen bij de slechte drinkers en de zieke kinderen. De oudere kinderen sliepen op de verwarmde vloer in de zaal waar ze ook overdag verbleven. Er was in het tehuis meestal niet veel speelgoed. Als het er wel was, werd het niet vaak gebruikt. De verzorgsters hadden vaak niet de tijd om de kinderen te leren ermee om te gaan en hielden de kinderen slechts af en toe bezig met spelletjes en liedjes. Het grootste deel van hun tijd moesten ze echter besteden aan het eten geven en schoonhouden van de kinderen.

2 Boek Hoksbergen, 2012

7 Korea: Voor wie wil weten, 1991

9 Interview Liesbeth Graatsma, 2019

11 Interview Tineke Hendriks, 2019

16 Interview Jan van Deth, 2018

18 Wereldkinderenmagazine 1985 - 2

19 Wereldkinderenmagazine 1994 - 6

20 Interview Zef Hendriks, 2018

21 Interview Danny Warbout, 2018

21 Interview Danny Warbout, 2018

22 Interview Piet van der Werf, 2018

5.2 Nam Kwang Children's home

Het Nam Kwang tehuis lag net buiten de stad Pusan.⁷ Bij het tehuis was een speelplaatsje. In de jaren 80 was er één verzorgster op twintig kinderen. De verzorgsters waren vaak jonge meisjes van een jaar of vijftien die zelf ook in het tehuis waren opgegroeid. Zij woonden bij de kinderen. Omdat ze zelf in het tehuis waren opgegroeid, wisten ze niet goed hoe ze moesten opvoeden. Af en toe zongen de verzorgsters een liedje of deden ze een spelletje met de kinderen. Er was een televisie in elke kamer en die stond de hele dag aan. De kinderen kwamen weinig buiten.

Omdat het in Korea verboden was een kind te vondeling te leggen, lieten ouders in Pusan hun kind 's nachts op straat achter. Gemiddeld werden er twee of drie kinderen per nacht te vondeling gelegd. De politie bracht deze kinderen naar het Nam Kwam City office, waar de gegevens van het kind werden genoteerd. Als de kinderen niet werden opgehaald, werden de kinderen de volgende dag naar het Nam Kwang tehuis gebracht. Baby's van ongehuwde moeders werden meestal geboren in het Nam Kwam Children's hospital. Vandaar gingen ze als 'vondeling' naar het tehuis. De administratie van de kinderen in dit tehuis is altijd zeer summier geweest. Pas na 1980 is men gegevens over kinderen zorgvuldiger gaan bijhouden.

5.3 Star of the Sea tehuis

Het Star of the Sea tehuis, of Stella Maris, was een katholiek tehuis in Inchon.⁷ Het werd aan het eind van de 19e eeuw gesticht door Franse nonnen. Later werd de zorg door Koreaanse zusters overgenomen. De sfeer in dit tehuis werd door buitenstaanders als niet zo positief ervaren. De kinderen mochten niets, ze hadden niets en de nonnen boden geen gezelligheid. In de jaren 70 is het tehuis bij een brand verwoest en is ook de administratie verbrand. Later is op een andere plek in Incheon een nieuw Star of the Sea tehuis gebouwd. De voorzieningen en de sfeer waren in het nieuwe tehuis veel beter dan daarvoor.

5.4 Kyonggi Social Service Centre

Het Kyonggi Social Service Centre was een tehuis in Suwon.⁷ Het tehuis stond onder leiding van meneer Kim Won Young, die door bekenden omschreven werd als 'een geniale, krachtige man'. In de jaren 70 werd met steun van stichting SKK een nieuw gebouw gebouwd. Er werd in dit tehuis op verschillende manieren hulp geboden. Er was een grote crèche voor kinderen van werkende, alleenstaande moeders en een opvangmogelijkheid voor kinderen die tijdelijk niet thuis konden wonen. Bij uitzondering zaten er kinderen bij die voor adoptie in aanmerking kwamen.

5.5 Choong Hyan Baby Home

Het Choong Hyan Baby Home was een tehuis in Kwang Ju.⁷ Het tehuis werd gesticht door mevrouw Soonie Park. Zij had twintig jaar de leiding, tot haar zoon eind jaren '80 de leiding overnam. In de loop der jaren is het tehuis uitgebreid met een crèche, een ziekenzaal en een polikliniek die gratis medische zorg aan kinderen bood. De directrice was tegen buitenlandse adoptie, waardoor maar een enkele keer een kind uit dit tehuis voor adoptie aangeboden werd.

5.6 Church Social Service Choong Nam

De Church Social Service Choong Nam was een tehuis in Hong Song.⁷ Het was een christelijk tehuis, dat geleid werd door meneer Yang Man Hyong, tot zijn overlijden in 1987. Hierna nam zijn familie het over. Het was een klein tehuis, primitief en armoedig. Er werd wel goed voor de kinderen gezorgd en emotioneel kwamen ze niets te kort.

5.7 Good Shepherd Convent

De Good Shepherd Convent was in Chun Cheong en hoorde bij het klooster van de katholieke Good Shepherd Sisters.⁷ Er was behalve een tehuis voor ongehuwde moeders ook een blijf-van-mijn-lijfhuis. De zusters zorgden met liefde voor de moeders en hielpen ze na de geboorte van hun kind hun draai weer te vinden. Sommige moeders stonden hun kindje af. Sinds 1988 kwamen er uit dit tehuis ook af en toe kinderen naar Nederland.

6 Wet- en regelgeving

6.1 Internationale wet- en regelgeving

Nederland heeft het Haags Adoptieverdrag ondertekend en geratificeerd. Een belangrijk onderdeel van het Haags Adoptieverdrag is het subsidiariteitsbeginsel. Dit houdt in dat kinderen die niet bij hun biologische ouders kunnen opgroeien, in eerste instantie moeten worden geplaatst bij familieleden of adoptieouders in hun land. Pas als in het land geen adoptie- of pleeggezin wordt gevonden, mag een kind worden geadopteerd door buitenlandse ouders. Zuid-Korea heeft het verdrag wel getekend, maar (nog) niet geratificeerd. Het verdrag is in Zuid-Korea dus nog niet in werking getreden.

6.2 Koreaanse wet- en regelgeving

De eerste wet voor kindbescherming in Korea werd in 1696 door koning Sukjong uitgevaardigd met als doel vondelingen en verwaarloosde kinderen te beschermen. Deze kinderen werden echter na adoptie gewoonlijk als slaven gebruikt.⁵

⁵ Na een lange reis, 1976

⁷ Korea: voor wie wil weten, 1991

Interlandelijke adopties vanuit Korea werden formeel opgezet in 1954 met de oprichting van de Child Placement Services.^{23,14} In 1961 werd de Orphan Adoption Special Law ingevoerd, een wet met betrekking tot interlandelijke adopties.¹ Deze wet werd gevolgd door de Child Welfare Act, waarin interlandelijke adoptie als een alternatief voor dure tehuiszorg werd vergemakkelijkt. Daarna zijn er in de loop der jaren verschillende wetswijzigingen geweest met betrekking tot interlandelijke adopties.

Vanaf 1966 mochten alleen adoptieorganisaties met een vergunning van de overheid nog voor adopties bemiddelen.²³ In 1976 werd de adoptiewet herzien en werd een vijfjarenplan voor adoptie en pleegzorg ingevoerd, met als doel het aantal interlandelijke adopties te verminderen en binnenlandse adopties te bevorderen. In 1981 werd dit beleid weer teruggedraaid en werden interlandelijke adopties uitgebreid. Na massale kritiek van westerse media werd dit ook weer teruggedraaid. In 1989 werd een beleid aangenomen om interlandelijke adopties te beëindigen. Het doel werd gesteld om interlandelijke adoptie in 1996 beperkt te hebben tot kinderen van een gemengd ras en kinderen met een beperking. Het aantal binnenlandse adopties bleef echter laag. In 1996 werd de adoptiewet weer herzien. De Special Law on Adoption Promotion and Procedure werd ingevoerd. Het doel van deze wet was om binnenlandse adoptie te bevorderen en de interlandelijke adoptie te verminderen tot 3-5% van de adopties in 2015.¹ Sinds 1986 is het aantal Koreaanse kinderen dat interlandelijk geadopteerd wordt, afgenomen. Zo ging het sinds 1991 om minder dan 2000 kinderen per jaar.²⁴

Zuid-Korea stelde ook een aantal eisen aan adoptieouders die konden afwijken van de Nederlandse eisen.^{23,15} Deze richtlijnen gingen in met ingang van januari 1984. Het was voor alleenstaanden niet toegestaan om te adopteren en aspirant adoptieouders moesten tenminste drie jaar getrouwd zijn. De leeftijdsgrens lag tussen de 25 en 44 jaar. Er konden uitzonderingen worden gemaakt als een van de ouders wel jonger was dan 45 jaar was, ze eerder een kind uit Korea hadden geadopteerd of als de ouders een kind met ernstige medische problematiek wilden adopteren. Het leeftijdsverschil tussen beide adoptieouders mocht niet meer dan 15 jaar zijn. Verder mochten de adoptieouders niet meer dan vier kinderen hebben en het inkomen van de ouders moest hoger zijn dan het nationale gemiddelde van hun land en voldoende zijn om het kind op te laten groeien.

In de Koreaanse wet staat dat een kind dat geboren wordt in een medische voorziening automatisch geregistreerd wordt onder de identiteit van zijn geboortelouders. Als een kind thuis geboren wordt of ergens anders, zijn er twee getuigen nodig om de identiteit van het kind vast te stellen. Met deze wet werd voorkomen dat adoptieouders zouden doen alsof ze een biologisch kind hadden gekregen tijdens hun verblijf in Korea.²⁵

6.3 Nederlandse wet- en regelgeving

In 1956 werd de eerste Nederlandse adoptiewet van kracht.² Deze adoptiewet was gericht op binnenlandse adoptie. Voor interlandelijke adoptiekinderen bestond nog geen procedure. Toen in de jaren 70 de interlandelijke adoptie sterk opkwam, was er behoefte aan nieuwe wetgeving. In 1974 kwam er een aangepaste adoptiewet die gold voor alle zendende landen. In 1989 trad de Wet Opnemings Buitenlandse Kinderen ter Adoptie (WOBKA) in werking. Met deze wet werd onder andere een vergunningstelsel ingevoerd. Alleen adoptieorganisaties die door het Ministerie van Justitie waren erkend, mochten nog bemiddelen bij adopties.

7 Adoptieprocedures

7.1 Procedurele gedeelte Nederland

7.1.1 Voorbereiding

In eerste instantie werden ouders voorgelicht door de Raad voor de Kinderbescherming.¹¹ De voorlichting van de Raad werd aangevuld door het BIA met landelijke informatiebijeenkomsten en met bijeenkomsten vlak voor de komst van het kind. Door de medewerkers van het BIA werd allerlei praktische informatie gegeven over de gang van zaken rond de aankomst en over wat er moest gebeuren op het moment van de overdracht en in de dagen erna. Verder had Jan de Hartog een boek geschreven over adoptie, dat erg populair was. Als aspirant-adoptieouders een beginseltoestemming hadden, konden ze zich aanmelden bij het BIA. De maatschappelijk werkers lazen het gezinsrapport door en keken of er voor hen nog dingen waren die stuitten op bezwaren. Een enkele keer hadden ze het gevoel dat het gezinsonderzoek niet goed genoeg was uitgevoerd. De maatschappelijk werkers gingen met de gezinnen in gesprek om meer informatie te krijgen en vroegen of ze nog meer over hun wensen of motivatie konden vertellen. Het weigeren van een gezin gebeurde echter alleen in uitzonderlijke gevallen. De verantwoordelijkheid voor het selecteren

1 Comforting an orphaned nation. Hübinette, 2005

2 Boek Hoksbergen, 2012

11 Interview Tineke Hendriks, 2019

14 Genealogies of Korean adoption: American empire, militarization, and yellow desire. Pate, 201023 Analysis of intercountry adoption policy and regulations: The case of Korea. Kim & Smith, 2009

24 U.S. Department of State. Adoption Statistics

25 Alternatives to international adoption: Emotional issues in the Korean cultural context. Kim, McPherson, Sung, 2014

van geschikte adoptiegezinzen ligt tegenwoordig bij het ministerie van Justitie en de Raad voor de Kinderbescherming.

De aspirant-adoptieouders moesten een aantal documenten in orde maken voordat de adoptie daadwerkelijk plaats kon vinden. Voor Korea waren er drie specifieke documenten²⁶, een Adoptive family letter, een Affidavit of support en een Statement of adoption.

Adoptive family letter

In deze brief werden de algemene gegevens van de adoptiefamilie vermeld, zoals de naam en geboortedatum, de nationaliteit, het opleidingsniveau, het beroep, de huwelijksdatum, eventuele andere kinderen in het gezin en het jaarinkomen.

Affidavit of support

De Affidavit of support was een beëdigde verklaring, getekend door de burgemeester of een aangewezen ambtenaar, waarin de aspirant-adoptieouders verklaarden wat hun inkomen en vermogen was.

Statement of adoption

Met de Statement of adoption verklaarden de aspirant-adoptieouders dat het hun verlangen en intentie was het voorgestelde kind te adopteren, onderhouden, ondersteunen en onderwijzen. Ook dit document werd ondertekend door de burgemeester of de aangewezen ambtenaar.

7.1.2 Voorstel en matching

Regelmatig ontving Wereldkinderen rapporten van de KSS van kinderen die beschikbaar waren voor adoptie naar Nederland.²⁷ Op grond van de gegevens uit de kindrapporten werd een keuze voor een adoptiefamilie gemaakt. In de eerste plaats werd uitgegaan van de datum van aanmelding bij het bureau. Er werd zoveel mogelijk rekening gehouden met de wensen van ouders met betrekking tot het kind. Ouders mochten een voorkeur opgeven voor een jongetje of meisje, voor de leeftijd van het kind en ze konden aangeven of ze ook twee of drie kinderen tegelijk wilden opnemen.¹¹ Wereldkinderen ging bij de matching uit van het kind: zij zochten ouders voor het kind en geen kind voor de ouders.

Tot begin jaren 80 gebeurde het voorstellen van kinderen uit Korea door de maatschappelijk werkster van de Raad voor de Kinderbescherming. Het kindrapport werd door de Raad die het gezinsonderzoek gedaan had, besproken met de aspirant-

adoptieouders.⁹ Dit werd in de loop van de jaren gewijzigd: de maatschappelijk werkster van het BIA die het contact Korea begeleidde ging naast de matching ook het voorstel doen. Daarbij werden aspirant -adoptieouders aan de hand van de specifieke informatie over het kind, zoals leeftijd, achtergrond en medische informatie, zo goed mogelijk voorbereid.¹⁶ Het BIA vertrouwde de afstandsprocedure toe aan de KSS en KSS liet de matching geheel over aan het BIA.⁹

Als aspirant-adoptieouders het voorstel accepteerden, wikkelden Wereldkinderen de administratieve kant van de plaatsing af door de KSS van de matching in kennis te stellen en informatie mee te sturen van de aanstaande ouders: foto's van de ouders en eventuele broertjes en zusjes, foto's van het huis, een uittreksel van het gezinsrapport en door de adoptiefouders ondertekende verklaringen (zie 7.1.1).

Enkele weken later vond er voor aspirant adoptieouders die een voorstel hadden geaccepteerd, een Informatiebijeenkomst in het kantoor van BIA plaats. Hierbij werd voorlichting gegeven over de situatie en (verzorgings-)gewoonten in het tehuis van de KSS, de reis van de kinderen naar Nederland, het verloop van de aankomst op Schiphol, de (medische) ervaringen met de geadopteerde kinderen na aankomst, hulpverleningsmogelijkheden, etc. Tevens werd aandacht besteed aan de administratieve en juridische procedures na aankomst.

7.1.3 Na de adoptie

In Nederland moesten de adoptieouders het kind aanmelden bij de vreemdelingenpolitie. Normaal gesproken was daar een afstandsverklaring, een rechtbankuitspraak en een geboorteakte voor nodig, maar die ontbraken alle drie bij Koreaanse adoptiekinderen (zie ook 7.2.2). Voor Koreaanse kinderen werd daarom een uitzondering gemaakt.

Na een jaar het kind naar Nederlands recht geadopteerd worden. De adoptieprocedure moest door een advocaat en procureur gedaan worden.²⁷ Door de adoptie kreeg het kind de Nederlandse nationaliteit en verviel de Koreaanse nationaliteit. Bij het verkrijgen van een Nederlands paspoort moesten adoptieouders het Koreaanse paspoort op het gemeentehuis inleveren. Jan Doornewaard, die medewerker bij de afdeling Vreemdelingenzaken en grensbewaking van het Ministerie van Justitie was en als kinderrechter heeft gewerkt, heeft zich ingezet voor het behoud van de paspoorten.²⁸ Als de paspoorten werden ingeleverd, werden ze namelijk vernietigd of naar de Zuid-Koreaanse consul opgestuurd, die er ook niks mee deed. Jan Doornewaard heeft geregeld dat de paspoorten naar hem

9 Interview Liesbeth Graatsma, 2019

11 Interview Tineke Hendriks, 2019

16 Interview Jan van Deth, 2018

26 Dossiers Wereldkinderen

27 Adoptie van Koreaanse kinderen

28 Interview Jan Doornewaard, 2018

gestuurd werden, zodat hij ze mee kon nemen naar de Zuid-Koreaanse ambassade, waar ze ongeldig werden gemaakt. Er kwam dan een stempel 'cancelled' op te staan.²⁹ Vervolgens stuurde hij de paspoorten terug naar de adoptieouders. Zo bleven de paspoorten voor die kinderen bewaard.

Een aantal maanden na aankomst in Nederland werd er een follow-uprapport van de adoptiekinderen naar Korea gestuurd.^{7,8} Dit werd rond 1980 verplicht gesteld. In het follow-uprapport zaten foto's en een kort verslagje van de ontwikkeling van het kind. Samen met de Nederlandse adoptie-uitspraak kon dit worden gebruikt om het dossier af te sluiten.

In Korea kwam het regelmatig voor dat afstandsouders contact hielden met hun kind en zijn adoptiefamilie door middel van het sturen van kaarten, foto's en brieven.⁷ Afstandsouders konden ook bij de KSS naar hun kind informeren. In de beginperiode raadde de KSS afstandsouders af om contact te houden. Ze hadden de overtuiging dat het kind een nieuw leven begon en het door het houden van contact niet zou kunnen aarden in het nieuwe gezin.⁹ Wereldkinderen sprak vaak over dit onderwerp met de KSS. Ze deelden ervaringen uit om te laten weten hoe belangrijk het voor kinderen was om over Korea te praten. De overtuiging dat het kind een nieuw leven was begonnen, kon een reden zijn waarom het contact tussen de KSS en biologische ouders verloren ging.⁷ Daarnaast is er in Korea geen logisch adressensysteem en verhuizen mensen vaker dan in Nederland.

In het geval van ongehuwde moeders kon het ook zijn dat ze geen contact opnamen omdat ze bang waren dat hun omgeving erachter zou komen dat ze een kind hadden gehad. Vaak wisten zelfs hun echtgenoten niet dat ze ooit een kind hadden gekregen en het hadden afgestaan. Ook een schuldgevoel kon een reden zijn voor afstandsouders om geen contact op te nemen.

In een Wereldkinderenmagazine uit 1983 wordt vermeld dat het nogal eens voorkwam dat kinderen vanuit Korea pakjes, brieven of foto's meekregen voor de 'nieuwe' ouders.⁸ Ook als de kinderen al langer in Nederland waren, konden de Koreaanse ouders of familieleden nog brieven of pakjes sturen, of ze konden laten weten dat ze het op prijs stelden bijvoorbeeld één keer per jaar een foto of briefje te ontvangen. Daarnaast wilden Nederlandse adoptieouders soms contact onderhouden met de Koreaanse familie, bijvoorbeeld om vragen te stellen over de achtergrond van hun adoptiekinderen, maar dat was aan Koreaanse zijde niet altijd mogelijk of wenselijk. De

contacten verliepen in Nederland via Wereldkinderen en in Korea via de KSS.

In de loop der jaren is de visie op contact houden met geadopteerde kinderen veranderd. Kim Young Hee gaf in een interview in een Wereldkinderenblad in 1991 aan dat er in 1963, toen de KSS met adoptie begon, veel verlaten kinderen waren in Korea.³⁰ Elk kind dat voor adoptie werd aangeboden, werd geaccepteerd, of er informatie beschikbaar was of niet. Soms wisten ze dat ouders die hun kind afstonden, vaak ongehuwde moeders, een gefingeerde naam of een gefingeerd adres opgaven. Dat accepteerden ze om de privacy van de moeder te beschermen. Eind jaren '70 begonnen ze echter te merken dat het voor veel kinderen belangrijk is om meer te weten over hun achtergrond. Toen is hun beleid gewijzigd. Daar kwam ook bij dat de regering meer eisen ging stellen aan de procedure. Sinds 1980 eiste de KSS bij de afstand van een kind wettige documenten en de inzage in de familieregistratie. Ze moesten ook de correcte geboortedatum hebben en het identiteitsnummer van de ouders.

7.1.4 Nazorg

De maatschappelijk werkers van BIA begeleidten de adoptieouders na aankomst in Nederland door één keer op huisbezoek te gaan.¹¹ Daarnaast vonden er veelal telefonische contacten plaats, waarin adoptieouders hun ervaringen met het kind deelden en advies en/of extra informatie konden vragen. Later kwam er een werkgroep Nazorg, waar mensen die problemen ervoeren met hun kinderen naar doorverwezen konden worden. Die werkgroep was niet specifiek voor een land, maar voor alle landen. Adoptieouders gingen ook wel eens naar de Raad voor de Kinderbescherming toe met problemen.

7.2 Procedurele gedeelte Korea

De procedure in Korea ging niet via de rechtbank, maar er werd een stappenprocedure gevolgd bij de overheid.⁹ Dit kon betrekkelijk snel gaan, binnen zes maanden. De tijdelijke voogdij van het KSS werd overgedragen aan de adoptieouders.³¹ Na de voogdijoverdracht via de stad en de provincie werd het paspoort voor het kind aangevraagd en door de overheid afgegeven. Hierbij gold een quotum per organisatie. De KSS bepaalde de volgorde waarin de paspoorten werden aangevraagd aan de hand van het zogenaamde K-nummer. Als het paspoort voor het kind binnen was, werd een inreisvisum aangevraagd bij de Nederlandse ambassade in Seoul. Als de kinderen klaar

7 Korea: Voor wie wil weten, 1991

8 Wereldkinderenmagazine 1983 - 3

9 Interview Liesbeth Graatsma, 2019

11 Interview Tineke Hendriks, 2019

29 Wereldkinderenmagazine 1983 - 1

30 Wereldkinderenmagazine 1991 - 6

31 Verslag Korea-bijeenkomst, 2001

waren voor de reis, kreeg Wereldkinderen bericht. Ongeveer tien dagen voor vertrek kregen de aanstaande adoptieouders een brief met daarin de aankomstdatum, het tijdstip van verzamelen en het vluchtnummer.

De adopties vanuit Korea konden heel open verlopen.¹⁶ Er werd bijvoorbeeld soms op hun eigen verzoek aan de afstandsouders verteld wanneer het vliegtuig met hun kind zou vertrekken. Deze ouders konden dan op het vliegveld een laatste blik op hun kind werpen, hetgeen in de Koreaanse cultuur als bijzonder waardevol werd beschouwd. Voor de (oudere) adoptiekinderen en voor de escorts was de aanwezigheid van afstandsouders op het vliegveld echter erg moeilijk.⁹ De kinderen waren bij het vertrek vaak al overstuur en kregen dan soms ook nog onvoorbereid te maken met een ouder, die zij al langere tijd niet gezien hadden. BIA heeft daarom bij de KSS gepleit om hiermee te stoppen en afstandsouders de vliegtijden niet meer door te geven.

7.2.1 Reizen naar Nederland

In Korea was het niet mogelijk voor adoptieouders om hun adoptiekind zelf op te halen. Er heerste een groot schaamtegevoel, omdat Korea als land niet voor zijn eigen kinderen kon zorgen.¹¹ Wanneer er een groep adoptiekinderen was die kon reizen, boekte de KSS een plaats in een vliegtuig naar Nederland. De kinderen werden geëscorteerd door medewerkers van Wereldkinderen. De maatschappelijk werkers van de afdeling gingen twee keer per jaar naar Korea voor de contacten en es-corteerden op de terugweg adoptiekinderen.^{9,11} Daarnaast reisde de directeur regelmatig naar Korea en soms gingen er ook administratief medewerkers. Er werden ook mensen buiten Wereldkinderen gezocht om te escorteren, vaak waren dat artsen of verpleegkundigen. Escorts waren ongeveer een week van huis. In het begin waren er twee escorts voor tien kinderen. Tineke Hendriks omschrijft die reizen als erg zwaar. Het kwam zelfs voor dat ze met z'n drieën vijftien kinderen meenamen. Vooral kinderen tussen de één en twee jaar waren lastig voor de escorts, omdat hun nog niks uitgelegd kon worden.

De reis was ook erg lang. Eerst vlogen ze in twee uur naar Tokyo, waar de zorg tijdelijk werd overgenomen door vrijwilligster van het Rode Kruis, zodat de escorts konden slapen. Ze kwamen daar aan het eind van de ochtend aan en 's avonds laat vertrokken ze weer. Dan hadden ze nog zestien of zeventien uur vliegen voor de boeg, met een tussenstop in Alaska, zonder het vliegtuig te mogen verlaten. De kinderen sliepen soms wel in het vliegtuig, maar waren soms ook van streek.

Zo'n reis was voor de escorts een echte uitputtingsslag.¹¹ Later kon er in één keer van Seoul naar Amsterdam worden gevlogen. Ook het aantal kinderen per escort werd minder: twee kinderen per escort of twee escorts met vijf kinderen. Directeur Zef Hendriks heeft zich ingezet om de kosten van het vliegen omlaag te brengen. De kinderen die kwamen, vlogen met de KLM. In eerste instantie wilde de KLM niet meewerken, maar later werd een overeenkomst gesloten en kon er veel geld worden bespaard, wat in mindering gebracht kon worden op de ouderbijdrage.²⁰

De kinderen kwamen altijd aan op Schiphol, waar de adoptieouders ze aanvankelijk opwachtten in de perskamer. In latere jaren werden de adoptieouders door maatschappelijk werkers van BIA begeleid naar de gate van aankomst, waar de kinderen aan de adoptieouders werden overgedragen. De kinderen hadden allemaal een polsbandje om met de naam van de ouders erop. De kinderen hadden geen bagage bij zich, wel waren er voor elk kind een aantal documenten, die aan de adoptieouders werden overhandigd op Schiphol.

7.2.2 Documenten

Het adoptiekind kreeg een aantal documenten uit Korea mee.^{27,31} Alle kinderen hadden een paspoort en een vliegticket. Een afstandsverklaring kregen de kinderen niet mee, die werd bij de KSS bewaard i.v.m. de privacy. Er was geen officiële geboorteakte. De naam van de moeder en vader werd - indien bekend - wel vermeld in het kindrapport. 25 dossiers uit de archieven van Wereldkinderen zijn bestudeerd en hierin werden verschillende documenten van kinderen aangetroffen²⁶:

- Adoptive Child Study Summary
- Statement of orphanhood
- Certificate of legal guardianship
- Statement of releasing guardianship
- Authorization
- Family register
- Statement of release for emigration and overseas adoption

Adoptive Child Study Summary

De KSS maakte een Engelstalig rapport over elk kind: de Adoptive Child Study Summary⁷ Dit rapport werd naar Nederland gestuurd, waar de maatschappelijk werkers van Wereldkinderen beslisten aan welke adoptieouders het kind werd gematcht. De ouders kregen het rapport, waar een aantal foto's bij hoorden. Dit kregen ze zes weken voor aankomst van het kind. Vanwege de beperkte kennis van het Engels van de me-

9 Interview Liesbeth Graatsma, 2019

11 Interview Tineke Hendriks, 2019

16 Interview Jan van Deth, 2018

20 Interview Zef Hendriks, 2018

26 Dossiers Wereldkinderen

27 Adoptie van Koreaanse kinderen

31 Verslag Korea-bijeenkomst, 2001

dewerkers van de KSS leken de rapportjes op het oog nogal op elkaar. Er zijn echter wel verschillen. Als er in het rapport stond dat een kind gevonden was en zijn geboortedatum was geschat, ging het waarschijnlijk om een echte vondeling. Als in het rapport stond dat het kind gevonden was, maar dat er een briefje in de kleren was gevonden met de naam en de geboortedatum, kon dat ook betekenen dat het kind geen echte vondeling was, maar door een tussenpersoon, bijvoorbeeld een vroedvrouw, naar het kindertehuis was gebracht.¹¹ Om de privacy van de moeder te beschermen werd zo'n kind geregistreerd als vondeling, terwijl het dat in de strikte zin van het woord niet was.⁷ Bij oudere kinderen was de tussenpersoon vaak een familielid of een buurvrouw.

Soms roept de genoemde geboortedatum verwarring op of is hij mogelijk onjuist. In het rapport wordt de Amerikaanse wijze van datering gebruikt: eerst wordt de maand genoemd en daarna de dag. In Korea was er geen centrale geboorteregistratie. Iedere familie noteerde zelf de geboortedata van familieleden en dat deed de een zorgvuldiger dan de ander.

In Korea werd de maankalender gebruikt, die een paar weken verschilt van onze kalender en door de stand van de maan elk jaar anders is. Bij de adoptie van kinderen werd de Koreaanse geboortedatum omgerekend naar de westerse datum, maar daar konden vergissingen bij gemaakt worden. Het kon ook voorkomen dat degene die het kind afstond een recentere geboortedatum opgaf, zodat het dan sneller voor adoptie in aanmerking kwam.

Over het algemeen staat alles wat over het kind bekend was in het kindrapport.⁷ De KSS heeft van elk kind een Koreaans dossier en deze gegevens horen bewaard te blijven. Soms blijkt echter toch dat niet alle beschikbare informatie in het kindrapport is opgenomen. De reden hiervan is dat men dacht dat het adoptiekind na de adoptie een nieuw leven zou beginnen en het oude leven zoveel mogelijk moest vergeten. Pas na 1980 is die gedachte veranderd. In sommige gevallen kan het daarom zin hebben om bij de KSS navraag te doen naar documenten uit het verleden.

Ook kon het voorkomen dat de situatie mooier werd voorgesteld dan die daadwerkelijk was.¹¹ Er waren vaak kinderen van ongehuwde moeders of van gescheiden ouders. In Korea was het zo dat na een scheiding de kinderen automatisch aan de man werden toegewezen. Meestal werkte de vader en was de hulp van zijn eigen familie nodig om voor de kinderen te zorgen. Als een gescheiden man opnieuw trouwde, wilde hij vaak van de kinderen af, omdat zijn nieuwe vrouw ze niet in haar gezin wilde. Vaak stond hij de kinderen af en bracht ze naar een tehuis, waar hij zei dat zijn ex-vrouw niks meer van de kin-

deren wilde weten of overleden was. Daardoor werden er kinderen afgestaan die nog wel een moeder hadden. De medewerkers van Wereldkinderen wisten dat op dat moment niet, maar kwamen er later wel achter.

Bij het kindrapport werden ook de medische gegevens benoemd. De medische zorg die in het tehuis gegeven werd en de rapportage, waren over het algemeen goed. Als een kind bijvoorbeeld prematuur geboren was of een slechte start had gehad, stond dat altijd wel vermeld in het kindrapport, hoewel het voorzichtig werd beschreven. Als Wereldkinderen om aanvullende onderzoeken vroeg, zoals röntgenfoto's, werd dat uitgevoerd. Toen er in de loop der jaren steeds meer kinderen met special needs kwamen, werd er veel medische informatie meegestuurd. Deze informatie werd beoordeeld door de medisch adviseur van Wereldkinderen. Als de risico's te groot leken of er te weinig zicht op was, ging de adoptie niet door.

Statement of orphanhood

Een ander document dat een adoptiekind uit Korea meekreeg, was een Statement of Orphanhood, oftewel een weesverklaring.^{7,11} Dit document werd ook teruggevonden in de meeste dossiers.²⁶ Kinderen die geen wees waren, kregen ook zo'n verklaring.⁷ Dit document werd alleen om administratief-juridische redenen opgesteld. De gegevens die erin staan moeten niet letterlijk worden genomen, zo waren niet van alle kinderen beide ouders overleden. Alleen de gegevens in de Adoptive Child Study Summary zeggen iets over de werkelijke voorgeschiedenis van het kind.

Certificate of legal guardianship

Dit document heet volledig Application for certificate of legal guardianship for minor orphan who is accommodated at childcare institution. In dit document werd de wettelijke voogd van het kind benoemd. Dit was doorgaans Young Hee Kim of, bij de adopties in de eerste periode (tot zijn overlijden in 1985), Kun Chil Paik. Dit document was nodig om de KSS de juridische mogelijkheden te geven de adoptie naar het buitenland voor te bereiden.²⁷

Statement of releasing guardianship

In dit document droeg de wettelijke voogd van het kind de voogdij over aan de aspirant-adoptieouders.²⁶ Dit document werd ook ondertekend door een getuige, bijvoorbeeld de directeur van het tehuis.

Authorization

In alle bekeken dossiers werd een Authorization aangetrof-

⁷ Korea: Voor wie wil weten, 1991

¹¹ Interview Tineke Hendriks, 2019

²⁶ Dossiers Wereldkinderen

²⁷ Adoptie van Koreaanse kinderen

fen.²⁶ In dit document gaf de wettelijke voogd van het kind toestemming voor de emigratie naar Nederland en de adoptie door de aspirant-adoptieouders. In de meeste dossiers was dit document ondertekend door Young Hee Kim. In enkele oudere dossiers was dit document ondertekend door Kun Chil Paik. Ook dit document werd ondertekend door een getuige.

Family register

In de documenten over het kind moet onderscheid gemaakt worden tussen de geboorteplaats en de familie-oorsprong.⁷ In de Adoptive Child Study Summary wordt de geboorteplaats genoemd als deze bekend is. In de Statement of Orphanhood wordt de familie-oorsprong, de plaats waar de stamvader van de familie vandaan komt, vermeld. Die laatste was niet altijd juist. Om administratieve redenen is bij veel adoptiekinderen gekozen voor dezelfde familie-oorsprong: Han Yang. In de dossiers werd dit ook in vrijwel alle documenten teruggevonden, alleen bij enkele oudere dossiers uit de jaren '70 werd een andere familie-oorsprong opgegeven.²⁶

Statement of release for emigration and overseas adoption

In enkele oude dossiers van rond 1970 werd ook het document Statement of release for emigration and overseas adoption aangetroffen.²⁶ Met dit document gaf de biologische vader, moeder of voogd van het kind toestemming aan de KSS om de noodzakelijke acties te ondernemen voor de emigratie en overzeese adoptie van het kind.

7.2.3 Achtergrondverhalen

In de beginjaren waren de meeste adoptiekinderen wat ouder.²⁷ Er waren veel vondelingen en naar verhouding waren er weinig baby's en zeer jonge kinderen. Dit kwam vaak omdat de ouders zo lang mogelijk zelf voor het kind probeerden te zorgen en pas aanklopten bij hulpverlenende instanties als de problemen hen boven het hoofd groeiden.²⁷ Veel kinderen hadden twee Koreaanse ouders en waren zogenaamd "vol Koreaans".

Begin jaren '80 waren de meeste Koreaanse adoptiekinderen nog een baby.⁸ Omdat de procedures in Korea zo vlot konden worden afgewikkeld, waren de baby's vaak pas drie of vier maanden bij aankomst in Nederland. Meisjes ouder dan een jaar kwamen slechts incidenteel voor adoptie in aanmerking, evenals jongens tussen de een en vier jaar. In vergelijking met andere landen van herkomst kwamen er betrekkelijk veel siblings uit Korea. De leeftijd van deze kinderen lag meestal tussen de twee en zes jaar. Een enkele keer kwam het ook voor dat drie broertjes en zusjes tegelijk geadopteerd werden. De oudste was dan bijna altijd boven de zes jaar.

Om een beeld te krijgen van de achtergrondverhalen, zijn 25 dossiers van adoptiefamilies ingezien, met achtergrondinformatie over bijna vijftig kinderen. De dossiers kwamen uit de periode 1969 tot 2002. De meeste kinderen waren afkomstig uit Seoul, maar een aantal waren afkomstig uit andere steden zoals Pusan en Chuncheon. Het betrof wat meer meisjes dan jongens. Vrijwel alle kinderen waren vol Koreaans. Slechts enkele kinderen, met name uit de beginperiode, waren van gemengd bloed. De meeste kinderen hadden geen special need. In bijna de helft van de gevallen was er sprake van een vondeling. Ongeveer de helft van de vondelingen had een briefje tussen de kleren met de naam en de geboortedatum.

Naast de algemene informatie over het kind, werd in het kindrapport informatie over de vader en moeder gegeven, indien bekend. Voor de jaren negentig waren dit doorgaans de naam, de leeftijd, het beroep, de huwelijkse staat en iets over de gezondheid. In de dossiers vanaf de jaren negentig werd de informatie uitgebreider. Het betrof een opsomming van de naam, leeftijd, opleidingsduur, het beroep, de religie, de huwelijkse staat en de gezondheid van de ouders. De gemiddelde leeftijd van de moeders was wat lager dan die van vaders. De leeftijden varieerden bij moeders van jonge tienermoeders tot vrouwen van bijna 40, maar de gemiddelde leeftijd was 24 jaar. De meeste moeders waren tussen de 20 en 30 jaar oud. De leeftijden van vaders varieerden tussen de 19 en bijna 40. Gemiddeld waren de vaders 28 jaar oud. De meeste vaders waren tussen de 25 en 35 jaar oud. Na de informatie over de biologische vader en moeder werd in de meer recente dossiers een stukje geschreven over het gezin waaruit de vader en moeder afkomstig waren. Daarin werd bijvoorbeeld genoemd waar hun ouders woonden, wat hun beroep was en of er nog andere broers en zussen waren.

In het kindrapport werd in de helft van de gevallen ook genoemd of er andere kinderen in het gezin van het geadopteerde kind waren. Met name bij jonge, ongehuwde ouders was dit niet het geval. Het kwam echter voor dat er wel meerdere kinderen waren. Soms waren die al eerder geadopteerd, soms werden ze tegelijk geadopteerd, soms werden ze niet geadopteerd, maar bleven ze in het gezin en soms werd een deel van de kinderen geadopteerd. In het laatste geval waren de niet-geadopteerde broers en zussen vaak al ouder.

Tot slot werd soms ook de reden van afstand genoemd. Bij jonge en ongehuwde ouders werd vaak genoemd dat ze niet voor het kind konden zorgen. Dat werd soms ook als reden genoemd bij ouders die gescheiden waren. Verder werd een enkele keer armoede of de medische aandoening van het kind als reden voor afstand genoemd.

7 Korea: Voor wie wil weten, 1991

8 Wereldkinderenmagazine 1983 - 3

26 Dossiers Wereldkinderen

27 Adoptie van Koreaanse kinderen

Deel 3 Adoptiestop en huidige situatie

8 Huidige situatie

8.1 Afbouw van het contact

In 1988 organiseerde Zuid-Korea de Olympische Spelen. Dit is een groot keerpunt geweest voor de hele maatschappij.⁹ De authentieke Koreaanse cultuur brokkelde langzaam af en het land werd steeds meer westers. In aanloop naar de Spelen kwam er steeds meer persvrijheden en werd er in de pers openlijk geschreven dat er jaarlijks duizenden kinderen naar het buitenland geadopteerd werden. Er kwam in Zuid-Korea steeds meer kritiek op buitenlandse adoptie. De overheid is in reactie daarop binnenlandse adoptie gaan stimuleren. Adoptieorganisaties die toestemming hadden om voor adopties naar het buitenland te bemiddelen, moesten ook een bepaald percentage lokale adoptie gaan realiseren. Het binnenlandse adoptieprogramma verliep in het begin echter erg moeizaam. Vanwege de Olympische Spelen die dichterbij kwamen en de vele buitenlandse gasten die verwacht werden, werd men zich ook steeds bewuster van het risico op AIDS.⁹ Er werden daarom onder jeugdgroepen voorbehoedsmiddelen gepropageerd, als bescherming tegen aids. Voor die tijd waren voorbehoedsmiddelen nauwelijks beschikbaar in Korea. Een ongeplande nevenwerking van deze campagne was een afname in het aantal ongewenste zwangerschappen. Dit had als gevolg dat het aantal baby's dat voor adoptie werd afgestaan bij de KSS afnam. De combinatie van de toename van het aantal binnenlandse adopties en de afname van het aantal kinderen dat geboren werd na ongewenste zwangerschappen, zorgde voor een afname in het aantal adoptiekinderen vanuit Korea naar Nederland.³²

Een aantal jaren kwamen er enkele adoptiekinderen naar Nederland, met name gehandicapte baby's.³³ De Koreaanse overheid had een adoptiestop aangekondigd in 1996, maar in 1994 nam het aantal adoptiekinderen onverwachts weer toe.¹⁹ Dit had ermee te maken dat de opvang voor de vele afstandskinderen in Korea niet voor alle kinderen voldeed. Te veel kinderen bleken tussen wal en schip te vallen. Er bleven steeds een aantal kinderen per jaar naar Nederland komen.

In juli 2002 heeft Wereldkinderen besloten het adoptiepro-

gramma vanuit Korea stop te zetten.³⁴ De aanleiding hiervoor was een verschil van mening rond het roots-programma. De KSS wilde de roots-reizen geheel in eigen hand houden en duldde geen betrokkenheid van Wereldkinderen. Daarnaast ontstond er op het gebied van het lopende adoptieprogramma in toenemende mate een financieel probleem. Korea was een duur land en de vaste verzorgings- en procedurekosten die de KSS berekende, drukten naar verhouding te zwaar op de ouderbijdragen bij Wereldkinderen. Over de financiële kant werd met moeite een overeenstemming bereikt, maar over het roots-programma lukte dat niet. Hoewel het adoptieprogramma vanaf 2002 stil lag, gingen de roots-activiteiten wel gewoon door.

In 2009 is mevrouw Myung Lim Lee directeur van de KSS geworden.³⁵ Zij was al sinds 1998 betrokken en werkzaam bij de KSS. Ze is de zus van Park jr, die toen niet meer verbonden was aan de KSS en elders werkte. Het aantal binnenlandse adopties ging in die jaren nog steeds niet omhoog. Met betrekking tot interlandelijke adoptie werkte de KSS alleen nog samen met een Amerikaanse organisatie. Per jaar kwamen er nog zo'n 20 kinderen per jaar beschikbaar voor adoptie.

8.2 Arierang

In 1991 werd de Vereniging Arierang opgericht.³⁶ Deze organisatie heeft tot doel om in de meest brede zin de belangen te behartigen van geadopteerde Koreaanse Nederlanders en hen te informeren over Korea en/of adoptie. Arierang heeft ook een verenigingsblad, Uri Shinmun, waarvan de eerste editie verscheen in oktober 1992.³⁷ Daarnaast heeft Arierang contacten met andere adoptiegerelateerde zusterverenigingen in Duitsland, Zweden, Denemarken, België, Frankrijk en Zwitserland.

8.3 YWCA

Ook in Korea werden activiteiten georganiseerd voor geadopteerden die vanuit Korea naar het buitenland geadopteerd zijn. Sinds 1990 heeft de YWCA een jaarlijks bezoekprogramma opgesteld.³⁸ Ze organiseerden jaarlijks een summer school voor

9 Interview Liesbeth Graatsma, 2019

19 Wereldkinderenmagazine 1994 - 6

32 Wereldkinderenmagazine 1989 - 2

33 Wereldkinderenmagazine 1994 - 5

34 Wereldkinderenmagazine 2002 - 4

35 Wereldkinderen: Verslag bezoek Filippijnen en Zuid-Korea, 2011

36 Wereldkinderenmagazine 1991 - 3

37 Wereldkinderenmagazine 1997 - 4

38 Comforting an orphaned nation. Hübinette, 2005

geadopteerden tussen de 16 (of 18) en 28 jaar oud, die geadopteerd waren naar Europa of de Verenigde Staten.³⁹ ⁴⁰ Er konden zo'n veertig geadopteerden naartoe. Het drieweekse programma bestond in 1990 onder andere uit Koreaanse les, een bezoek aan het KSS-tehuis, een tour langs bekende plekken en een verblijf in een gastgezin.

8.4 Roots

Toen veel geadopteerden wat ouder waren, kwamen er steeds meer rootsvragen bij Wereldkinderen terecht. Tineke Hendriks werkte toen niet meer bij Wereldkinderen, maar was nog wel betrokken en zat in de rootswerkgroep. Zij vond het belangrijk om op papier te zetten wat er bekend was per land.⁴¹ Mensen gingen weg bij Wereldkinderen en nieuwe medewerkers hadden niet dezelfde kennis als hun voorgangers en zo zou veel informatie verloren gaan. In de jaren 90 heeft Tineke Hendriks daarom voor de landen Korea, Colombia en India per land een informatiemap gemaakt. Die konden geadopteerden via Wereldkinderen aanschaffen. De bedoeling was dat geadopteerden met de algemene informatie uit de map, hun zoektocht starten. Het is echter onduidelijk wat er in de loop der jaren met de mappen is gebeurd.

Koreaanse geadopteerden konden tot 2013 via Wereldkinderen of via de KSS een poging doen hun biologische ouders terug te vinden.⁷ Na 2013 heeft het FIOM de rootsactiviteiten van Wereldkinderen overgenomen. Bij de echte vondelingen is het vaak vrijwel onmogelijk om te gaan zoeken omdat er te weinig aanknopingspunten zijn. Een enkele keer kwam het voor dat na een paar jaar de familie van een vondeling kwam vragen naar informatie over het kind, maar dat gebeurde niet vaak. Van de familie van die kinderen wordt vaak geen spoor teruggevonden. Oproepen op de televisie of in de kranten helpen niet.³⁰ Bij vondelingen die via een tussenpersoon zijn afgestaan, kan het wel zin hebben om te vragen of de KSS in het dossier een aanwijzing kan vinden. Hoewel in het kindrapport staat dat de ouders onbekend zijn, kan het zijn dat de namen bij de KSS wel bekend zijn.⁴¹ Bij geadopteerden van wie in het kindrapport meer gegevens staan, zoals de naam, de leeftijd of het beroep van een familielid, is er grotere kans op succes. Soms kan ook een naam en geboortedatum voldoende zijn om iemand op te sporen. Omdat in Korea zeer veel mensen dezelfde achternaam hebben, is het zoeken met alleen een naam veel moeilijker. Sinds 1980 heeft iedere Koreaan een persoonsnummer en bestaat er een goede persoonsadministratie.¹⁰ Hierdoor is het

voor geadopteerden die na 1980 zijn geadopteerd makkelijker geworden om zelf te zoeken.⁴¹ Eerst wilde de KSS niet direct door geadopteerden benaderd worden, en liep het contact via Wereldkinderen. Later waren er echter steeds meer mensen die direct contact opnamen met de KSS.

In 1991 zag de speuractie van de KSS voor kinderen die voor 1980 werden geadopteerd er als volgt uit.³⁰ Eerst werd het dossier gecheckt en als daarin een adres werd aangetroffen, werd er telefonisch contact opgenomen. Als dat niet lukte, stuurden ze een brief of telegram. Als daar niet op werd gereageerd, gingen ze ernaartoe. Als het niet lukte om een gezin op te sporen, werd het districtspolitiebureau ingeschakeld. Als de KSS geboortedata en namen had, konden zij soms een adres vinden. Verder hadden ze ook nog een lijstje via meneer Chung, de directeur van Root Travel Tld. Hij was bevriend met een hoge ambtenaar van het landelijke politieapparaat en had daardoor toegang tot de computer waarin alle Koreanen waren geregistreerd.

Het gebeurde ook regelmatig, soms wekelijks, dat er vanuit de KSS een brief kwam bij Wereldkinderen van familie die contact zocht met een geadopteerde.⁴¹ Wereldkinderen probeerde dan aan de hand van het oude adres of telefoonnummer in het dossier de geadopteerde te benaderen. Het gebeurde vaak dat de geadopteerde al volwassen was en ergens anders woonde, waardoor de ouders van de geadopteerde als eerste op de hoogte werden gesteld. Als zij, om wat voor reden dan ook, dit niet aan hun kind doorgaven, probeerde Wereldkinderen via andere wegen de geadopteerde te bereiken, bijvoorbeeld door een oproep te doen via Arierang. Wereldkinderen vond het belangrijk dat het bericht bij de geadopteerde zelf terecht kwam, zodat die zelf kon beslissen of hij of zij contact wilde of niet.

Hoewel de KSS de interlandelijke adopties naar Nederland niet meer doet, blijven ze de rootsvragen nog wel behandelen. Tijdens een reis in 2011 van de toenmalige directeur van Wereldkinderen, gaf directeur Lee van de KSS aan dat er per jaar uit Nederland zo'n 500 rootsvragen kwamen, 50% via Wereldkinderen en 50% direct.³⁵ De overheid steunt de KSS niet (meer) met het helpen bij rootsvragen.

7 Korea: Voor wie wil weten, 1991

10 Wereldkinderenmagazine 1990 - 4

11 Interview Tineke Hendriks, 2019

30 Wereldkinderenmagazine 1991 - 639 Wereldkinderenmagazine 1991 - 1

40 Wereldkinderenmagazine 2001 - 1

41 Oud-medewerker Wereldkinderen

Referenties

BIA. (1975). Adoptie van Koreaanse kinderen.

BIA. (1975). Na een lange reis. Vertaling en inkorting scriptie Hi Taik Kim & Elaine Reid (1970).

Doornewaard, G.H.J. (2018). Interview 26-11-2018. Jan Doornewaard was werkzaam bij het Ministerie van Justitie en heeft van 1980 tot 2016 als vrijwilliger gewerkt voor Wereldkinderen.

Graatsma, L. (2019). Interview 16-05-2019. Liesbeth Graatsma werkte van 1974 tot 2002 bij het BIA/Wereldkinderen als maatschappelijk werkster.

Hendriks, T. (1984). *Verlaten kinderen in Zuid-Korea*. Amsterdam, Nederland: Vereniging Wereldkinderen.

Hendriks, T. (1991). *Korea: Voor wie wil weten*.

Hendriks, T. (2019). Interview 16-04-2019. Tineke Hendriks werkte van 1975 tot 1981 bij het BIA als maatschappelijk werkster. Daarna is ze jarenlang betrokken geweest bij de rootswerkgroep.

Hendriks, Zef. (2018). Interview 29-10-2018. Zef Hendriks was directeur van Wereldkinderen van 1980 tot 1997.

Hoksbergen, R.A.C. (2012). *Kinderen die niet konden blijven: Zestig jaar adoptie in beeld*. Soesterberg, Nederland: Aspekt.

Hübinette, T. (2005). *Comforting an orphaned nation: Representations of international adoption and adopted Koreans in Korean popular culture* (Doctoral dissertation, Institutionen för orientaliska språk).

Kim, E. (2015). The origins of Korean adoption: Cold War geopolitics and intimate diplomacy.

Kim, J. W., McPherson, L., & Sung, K. T. (2015). Alternatives to international adoption: Emotional issues in the Korean cultural context. *Children and Youth Services Review*, 52, 167-173.

Kim, S., & Smith, C. J. (2009). Analysis of intercountry adoption policy and regulations: the case of Korea. *Children and Youth Services Review*, 31(8), 911-918.

Novib. (1987). Zuid-Korea. *Novib Landenmappen*.

Oud-medewerker Wereldkinderen. (2018). Persoonlijk interview met een oud-medewerker van Wereldkinderen die graag anoniem wil blijven.

Pate, S. (2010). Genealogies of Korean adoption: American empire, militarization, and yellow desire.

U.S. Department of State. Adoption Statistics. Geraadpleegd op: https://travel.state.gov/content/travel/en/Intercountry-Adoption/adopt_ref/adoption-statistics1.html?wcmode=disabled

Van der Werf, P. (2018). Interview 15-11-2018. Piet van der Werf is betrokken bij adopties vanaf begin jaren 70. Hij deed met name de secretariële kant van de vereniging Wereldkinderen. Toen Wereldkinderen in 2003 met ernstige financiële problemen te maken had, is Piet van der Werf een jaar lang directeur geweest om de financiën op orde te brengen.

Van Deth, J. (2018). Interview 18-10-2018. Jan van Deth was directeur van het BIA van 1973 tot 1980.

Warbout, D. (2018). Interview 15-11-2018. Danny Warbout is in 1977 in het bestuur van Wereldkinderen gekomen.

Wereldkinderen. (n.d.). *Wat maakt Koreaanse namen zo vreemd en boeiend.*

Wereldkinderen. (1978). Chosun. *Wereldkinderen magazine*, 2, 8-9.

Wereldkinderen. (1978). De familie, basis van de Koreaanse samenleving. *Wereldkinderen magazine*, 2, 3-5.

Wereldkinderen. (1983). Koreaanse paspoorten. *Wereldkinderen magazine*, 1, 3.

Wereldkinderen. (1983). Terugloop adopties uit Korea gestopt. *Wereldkinderen magazine*, 3, 5.

Wereldkinderen. (1983). Zuid-Korea in serie landendocumentatie. *Wereldkinderen magazine*, 3, 11.

Wereldkinderen. (1984). Nieuwe richtlijnen. *Wereldkinderen magazine*, 3, 14.

Wereldkinderen. (1984). Zuid-Korea langdurig contact. *Wereldkinderen magazine*, 3, 15.

Wereldkinderen. (1985). Koreaan Paik tijdens bezoek overleden. *Wereldkinderen magazine*, 2, 6.

Wereldkinderen. (1989). Situatie betreffende Korea. *Wereldkinderen magazine*, 2, 2.

Wereldkinderen. (1990). Koreadagboek. *Wereldkinderen magazine*, 4, 7-11.

Wereldkinderen. (1991). Korea-vereniging. *Wereldkinderen magazine*, 3, 14.

Wereldkinderen. (1991). Mister Kim over rootsvragen: 'Ik voel me een sterke verantwoordelijkheid.' *Wereldkinderen magazine*, 6, 5-6.

Wereldkinderen. (1991). Zomercursus in Korea. *Wereldkinderen magazine*, 1, 9-10.

Wereldkinderen. (1994). Adoptiestop Korea wordt heroverwogen. *Wereldkinderen magazine*, 6, 16.

Wereldkinderen. (1994). Directeur Kim van Korea Social Service heeft werkzaamheden beëindigd. *Wereldkinderen magazine*, 6, 23.

Wereldkinderen. (1994). In 1996 adoptiestop vanuit Korea. *Wereldkinderen magazine*, 5, 11.

Wereldkinderen. (1997). Arierang wil groter worden. *Wereldkinderen magazine*, 4, 7.

Wereldkinderen. (2001). Drie weken Korea via de 'Summerschool'. *Wereldkinderen magazine*, 1, 30-31.

Wereldkinderen. (2002). Adoptie uit Korea definitief gestopt. *Wereldkinderen magazine*, 4, 23.

Wereldkinderen (2011). Verslag bezoek *Filippijnen en Zuid-Korea*